

Dr hab. Andrzej Rzońca, prof. SGH

Warszawa, 10 lutego 2023 r.

Katedra Międzynarodowych Studiów Porównawczych

Kolegium Analiz Ekonomicznych

Szkoła Główna Handlowa

Al. Niepodległości 162

02-554 Warszawa

Recenzja rozprawy doktorskiej mgr. Jarosława Mateusza Jaworskiego pt. „Eksport surowców energetycznych jako determinanta rozwoju gospodarczego wybranych państw eksporterów”

Podstawą przygotowania recenzji rozprawy doktorskiej mgr. Jarosława Mateusza Jaworskiego pt. „Eksport surowców energetycznych jako determinanta rozwoju gospodarczego wybranych państw eksporterów” jest pismo dr hab. Stanisława Hońko, prof. US, Przewodniczącego Rady Naukowej Instytutu Ekonomii i Finansów Uniwersytetu Szczecińskiego, z dnia 19 stycznia 2023 roku.

Dysertacja doktorska przesłana do recenzji składa się ze wstępu, czterech rozdziałów, podsumowania, bibliografii oraz spisu tabel i rysunków. W rozprawie zamieszczono 19 tabel i 37 rysunków. Całość rozprawy, łącznie ze streszczeniem w języku angielskim, jest zawarta na 221 stronach.

Autor przyjął jako główny cel dysertacji określenie scenariuszy rozwoju gospodarczego państw eksporterów surowców energetycznych. Ponadto, postawił w rozprawie trzy cele pomocnicze:

- określenie zapotrzebowania na surowce energetyczne na świecie,
- ocenę poziomu rozwoju gospodarczego wybranych państw o największym znaczeniu pod względem eksportu surowców energetycznych na świecie,
- określenie zmiennych wpływających na rozwój gospodarczy państw eksporterów surowców energetycznych

Główną hipotezę badawczą sformułował w następujący sposób: eksport surowców energetycznych jest determinantą rozwoju gospodarczego państw eksporterów. Do jej weryfikacji wykorzystał cztery główne metody badawcze: analizę literatury, analizę przypadków, analizę logiczną oraz metody ilościowe.

Struktura pracy jest następująca:

W rozdziale pierwszym Autor skupił się na teoretycznych rozważaniach dotyczących istoty i funkcji gospodarki oraz różnic między rozwojem i wzrostem gospodarczym. Zarysował w nim także czynniki rozwoju gospodarczego oraz strategie jego wspierania.

W rozdziale drugim przedstawił znaczenie surowców energetycznych w rozwoju gospodarczym. Opisał ich zmieniającą się rolę w gospodarce od początków nowoczesnego wzrostu gospodarczego, znaczenie w obrocie międzynarodowym oraz zużycie w latach 2010-2020. Pobocznym, ale wartościowym elementem tego rozdziału jest klasyfikacja surowców energetycznych.

W rozdziale trzecim Autor zajął się analizą eksportu surowców energetycznych jako instrumentu zagranicznej polityki gospodarczej. Przeprowadził ją z trzech perspektyw: wpływu polityki gospodarczej na handel międzynarodowy, znaczenia eksportu oraz bezpieczeństwa energetycznego.

W rozdziale czwartym zbadał eksport surowców energetycznych wybranych krajów przez pryzmat jego wpływu na rozwój gospodarczy. Przedstawił także scenariusze rozwoju gospodarczego wybranych krajów-eksporterów tych surowców.

W podsumowaniu zebrał najważniejsze wnioski z analizy przeprowadzonej w rozprawie.

Główny cel rozprawy sformułowano w sposób jasny. Fragment pracy, który ściśle dotyczy scenariuszy rozwoju gospodarczego wybranych państw eksporterów surowców energetycznych, nie jest jednak najbardziej wartościową częścią pracy. Wracam do tej kwestii w dalszej części recenzji. W tym miejscu muszę jednak zaznaczyć, że uzupełniony o cele pomocnicze, główny cel właściwie wskazuje kierunek analizy, której wyniki przedstawia dysertacja.

Problem badawczy, któremu jest ona poświęcona, jest zarówno ważny, jak i aktualny. W warunkach kolejnego szoku energetycznego rozprawa dostarcza dużo materiału do wykorzystania w debacie publicznej i polityce gospodarczej.

Zakres analizy jest bardzo szeroki. To w dużym stopniu stanowi o wartości pracy. Jednocześnie jednak sprawia, że wiele wątków jest w niej poruszonych jedynie pobieżnie. Niedosyt może budzić w szczególności bardzo skąpe odniesienie się Autora do modeli wzrostu, którym poświęcił on właściwie tylko jeden akapit w rozprawie (zob. s. 33).

Zawarta w pracy analiza jest mocno osadzona w teorii ekonomii. Autor sprawnie odwołuje się do różnych jej nurtów. Wykazuje się znajomością historii myśli ekonomicznej i historii gospodarczej. Podkreśla możliwe różnice w skutkach w ujęciu, odpowiednio, statycznym i dynamicznym (zob. np. s. 110-112, jakkolwiek w tym fragmencie brakuje analizy wpływu

eksportu na produktywność czynników wytwórczych, jak również zależności eksportu od importu). Wykazuje się znajomością gospodarek badanych krajów wykraczającą poza analizę danych uwzględnionych w badaniu (zob. s. 162-167, choć można żałować, że w taki sposób opisał tylko jedną z czterech wyodrębnionych grup krajów-eksporterów surowców energetycznych). Uznanie budzi jego znajomość rynku surowców energetycznych. Inną silną stroną rozprawy jest wielość zastosowanych w niej metod badawczych. Pozwoliły one na realizację przyjętych celów badawczych.

Na docenienie zasługuje wysiłek, który Autor włożył w zebranie danych wykorzystanych w analizie. Posłużył się on w niej 30 zmiennymi. Rozwój mierzy w 6 wymiarach, nie ograniczając się jedynie do analizy PKB na mieszkańca. Niemniej przeprowadzone przez niego badanie nie jest pozbawione pewnych słabości. Autor nie uzasadnił, że analizowane przez niego dane mają rozkład normalny, pozwalający na standaryzację. Nie bardzo też wiadomo, jakie zastosował zmienne kontrolne w oszacowanych przez siebie modelach. W pracy brakuje także dyskusji nad użytymi w niej estymatorami, szerokiego porównania otrzymanych wyników do prezentowanych w innych pracach, jak również analizy odporności tych wyników. Gdyby Autor chciał je opublikować w liczącym się czasopiśmie naukowym (do czego go zachęcam), to wcześniej musiałby usunąć wskazane braki.

Scenariusze, które buduje, zawęża do 3 lat, a więc okresu zbyt krótkiego, jak na analizę rozwoju. Pewne wątpliwości budzi też jakość niektórych danych wsadowych do tej części analizy (zob. dane nt. PKB na mieszkańca z wykresów na s. 175 i 176) oraz oparcie prezentowanych w niej scenariuszy na prostych trendach. Niemniej Autor zauważa i podkreśla jej ograniczenia. W szczególności, zwraca uwagę na otrzymany błąd prognozy ex ante.

Pracę wyróżnia obszerna bibliografia. Zawiera ona 194 prace naukowe, 7 aktów prawnych i 83 źródła internetowe. Obejmuje najważniejsze prace z literatury przedmiotu dotyczące problematyki analizowanej w rozprawie. Autor właściwie oddaje wnioski z prac, które przywołuje.

Tytuł rozprawy odpowiada jej treści. Niemniej należy podkreślić, że zakres dysertacji jest dużo szerszy, niż można byłoby sądzić na podstawie jej tytułu.

Struktura pracy jest logiczna. Pomaga w zrozumieniu wyводу zawartego w dysertacji. Niemniej powiązania między poszczególnymi rozdziałami mogłyby być silniej uwypuklone. Muszę jednak zaznaczyć, że rozdziały są ze sobą powiązane. Ich objętość jest zrównoważona. Właściwie tylko w odniesieniu do podrozdziału 1.1 można odnieść wrażenie, że jest niepotrzebnie rozbudowany (biorąc pod uwagę, że nie wiąże się ściśle z problematyką pracy).

Jeżeli chodzi o konstrukcję pracy, pewne zastrzeżenia budzi fakt, że Autor stroni od jasnego określenia swojego wkładu do badań nad związkami między rozwojem a eksportem surowców energetycznych. We wstępie Autor wskazuje co prawda lukę badawczą. Ale nigdzie nie wyjaśnia, w jakim stopniu ją wypełnia. Konieczna jest lektura całości obszernej pracy, aby się tego dowiedzieć.

Język w rozprawie jest poprawny od strony stylistycznej, choć zdarzają się słabsze fragmenty (zob. np. pierwsze zdanie drugiego akapitu na s. 31). Tekst jest komunikatywny, dzięki w szczególności nienadużywaniu przez Autora zdań wielokrotnie złożonych. Niemniej można znaleźć w pracy fragmenty, które trudno zrozumieć (zob. np. końcową część pierwszego akapitu na s. 42). Praca jest zredagowana w sposób staranny, jakkolwiek Autor nie ustrzegł się błędów literowych i – przede wszystkim – interpunkcyjnych. Nie stanowią one jednak przeszkody w zrozumieniu jakiegokolwiek części zawartego w rozprawie wywodu.

Podsumowując, w rozprawie przesłanej do recenzji Autor zawarł oryginalne rozwiązanie problemu naukowego. Wykazał się szeroką wiedzą z dziedziny ekonomii. Rozprawa potwierdza dojrzałość badawczą Autora, jego znajomość różnych metod badawczych i umiejętność biegłego posługiwania się nimi. Silne strony rozprawy zdecydowanie przeważają nad jej słabościami. Oceniam, że spełnia ona warunki stawiane rozprawom doktorskim w ustawie z 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. z 2017 r. poz. 1789), na której podstawie został wszczęty przewod doktorski.

Na podstawie tej oceny wnoszę o dopuszczenie Autora do publicznej obrony rozprawy. Zarazem, ze względu na problematykę pracy, jej obszerność i użyte różnorodne metody badawcze, wnoszę do Rady Naukowej Instytutu Ekonomii i Finansów o jej wyróżnienie.

Andrzej Rzońca